

תשובה עילאה

תניא אגרת התשובה | פרק ט

המדרגה העליונה של התשובה, החזרה אל הדבקות עם ה', מתרחשת בכוח האהבה. בקשר של האהבה בין בני אדם, האהבה עצמה היא החיבור של נפשות האוהבים, וחיבור זה מתממש במעשים, בדיבורים ובמחשבות שלהם. כך גם באהבת ה', עצם האהבה הוא החיבור הרוחני, דבקות הנפש האלוקית בה'. אהבה זו נוכחת בכל עשרת כוחותיה של הנפש האלוקית: בשלושת כוחות השכל (חכמה, בינה ודעת) ובשבע המידות (חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד ומלכות), והיא מתגלה בלבושי הנפש האלוקית: במחשבה, בדיבור ובמעשה של התורה והמצוות.

כוחות השכל של הנפש האלוקית דבקים בה' בלימוד התורה בעיון. הלימוד של כל אדם על פי כוחו ויכולתו מחבר את השכל האנושי עם התורה, שהיא החכמה האלוקית, והם הופכים לאחד ממש.

המידות של הנפש האלוקית מתעלות ודבקות בה' כאשר אדם מסגל לעצמו את מידותיו של ה': רחום, חנון וכדומה, מתוך מודעות לכך שרחמיו הם המשך של הרחמים האלוקיים, המתגלים בעולם דרכו, וכל מידותיו אינן רק דומות למידות של ה' אלא ממשיכות אותן ומשמשות להן כלי לבוא לידי ביטוי בעולם הזה.

כאשר אדם הופך צינור להשפעת המידות האלוקיות בעולם, נפשו שבה ודבקה בה' כפי שדבקה בו לפני בואה לעולם. וכשם שאז כל מהותה הייתה גילוי אלוקות, כך גם עכשיו, בתוך העולם הזה, היא מאוחדת עם ה' והוא מתגלה דרכה.

האחדות של הנפש האלוקית עם ה' באה לידי ביטוי בשלושת לבושי הנפש, שלוש הדרכים שבהן הנפש האלוקית מתגלה אל האדם עצמו ואל הסובבים אותו.

במחשבה: בכך שהוא לומד את התורה, ובעצם חושב את מחשבותיו של ה'. הוא דבק בה' במחשבתו. **בדיבור:** כאשר אדם לומד בפיו, בדיבורו, את דבר ה' - את ההלכות ופרטי המצוות, הוא מגלה את רצונו של ה' ודבר ה' יוצא מפיו. כך הדיבור מחבר ומאחד בינו ובין ה'. **ובמעשה:** בכל מעשה של מצווה האדם מביא את רצונו ה' לידי מימוש, אך במצוות צדקה יש דבקות מיוחדת בה', משום שיש בה דמיון לנתינה ולהשפעה של ה' על העולם. ה' ברא את העולם, והוא משפיע עליו חיים בכל רגע, מבלי לקבל

דבר בתמורה. העולם זקוק לה' באופן מוחלט, בכל שבריר שנייה, וה' מספק לו את כל צרכיו. כאשר אדם מעניק לזולת מה שחסר לו, מה שמחיה אותו - בין אם זה ממון, מזון, תשומת לב, כבוד או כל דבר אחר - הוא ממשיך את התנועה של הנתינה האלוקית, מעניק חיים למי שזקוק לו. באותה שעה מעשה הצדקה שלו יוצר חיבור ודבקות בינו ובין ה'.

ההתחברות אל ה' בעשרת כוחות הנפש ובשלושת לבושיה יוצרת דבקות מוחלטת בה' כאשר היא מגיעה מתוך אהבת ה' המפעמת בלב. לימוד תורה וקיום מצוות יכולים להיעשות גם בלי תחושת אהבת ה', ויש להם ערך עצום גם כך, אך יש פגם בדבקות בה' באותה העת. עניינה של התשובה העילאה הוא הדבקות בה' והחזרת הנפש האלוקית אל האחדות שהייתה לה עם ה' טרם ירידתה לעולם, ועבודה זו מגיעה רק מתוך אהבה גלויה בלב.

וְהִנֵּה, עֵקֶר הָאֱהָבָה הִיא אֲתֵדְבֻקוֹת דְּרוּחָא בְּרוּחָא כְּמוֹ שְׁכִתּוּב: "יִשְׁקֵנִי מִנְשִׁיקוֹת פִּיהוּ וְגו'", כְּנֹדָע.

וְעַל זֶה נֹאמַר: "וּבְכָל נִפְשֶׁךָ", שֶׁהֵם הֵם כָּל חֻלְקֵי הַנֶּפֶשׁ: שְׂכָל וּמַדּוֹת, וְלְבוּשֵׁיהֶם; מִחֻשְׁבָּה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה, לְדַבְרָה כָּלֵן בּוֹ יִתְבָּרַךְ.

דְּהִינּוּ, הַמַּדּוֹת - בְּמַדּוֹתָיו יִתְבָּרַךְ, מֵהוּא רַחוּם וְכו'.

וְהַשְׂכָּל - בְּשְׂכָלוֹ וְחֻכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ, הוּא עֵיּוֹן הַתּוֹרָה, דְּאוּרִיתָא מִחֻכְמָה נְפָקָא;

וְכֵן הַמִּחְשְׁבָה - בְּמִחְשְׁבָתוֹ יִתְבָּרַךְ;

וְהַדְּבוּר - בְּדַבְרֵי ה', זֶה הַלֵּכָה, וְכְמוֹ שְׁכִתּוּב: "וְאֲשֶׁם דְּבָרֵי בְּפִיךָ", וְדַבְרֵי אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְּפִיךָ";

וְהַמַּעֲשֵׂה - הוּא מַעֲשֵׂה הַצְדָקָה, לְהַחְיֹת רוּחַ שְׁפָלִים, כְּמוֹ שְׁכִתּוּב: "כִּי שִׁשֵּׁת יָמִים עָשָׂה ה' וְגו'", כְּנֹדָע בְּמָקוֹם אַחֵר,

וְזוֹ הִיא אֲתֵדְבֻקוֹת דְּרוּחָא בְּרוּחָא בְּתַכְלִית הַדְּבֻקוֹת וְהִיחּוּד,

כְּשֶׁהִיא מִחֻמַּת אֱהָבָה וְכו'.

מצוות לימוד תורה ומצוות צדקה מיוחדות בכל שאר המצוות, בכך שאפשר להוסיף בהן עוד ועוד ללא הגבלה. זוהי תכונה נוספת של התשובה העילאה: יש בה תוספת של קדושה ושל התעלות, יותר ממה שהיה קודם החטא.

אפשר ללמוד זאת ממשל החבל - "עקב חבל נחלתו": כאשר נוצר קרע בחבל, התיקון הוא בעזרת קשר. לאחר הקשירה, המקום שקודם לכן היה בו קרע - הוא כעת חזק ועבה יותר משאר החבל, בגלל הקשר שנעשה. גם כאשר אנו פוגעים באדם קרוב אלינו, ואחר כך מתפייסים איתו, מערכת היחסים בינינו אינה חוזרת להיות כפי שהייתה קודם לכן - הפיוס מחייב העמקה של הקשר, והתחברות עוצמתית יותר.

כך בדיוק קורה בתשובה העילאה: הקישור לה' מתחזק ומתעצם. אדם שלפני החטא היה רגיל ללמוד בהיקף מסוים, לומד כפליים, כחלק מן התשובה, משום שהוא נדרש כעת להיות קרוב יותר לה', קשור אליו ממקום עמוק יותר, והלימוד הקודם אינו תואם את מדרגתו החדשה.

ההתחזקות וההתעצמות בקשר עם ה' מעוררות כפרה עמוקה, שורשית, על החטא, עד שאפילו חטא בני עלי, שנאמר עליו "לֹכֵן נִשְׁבַּעְתִּי, לְבֵית עֲלִי אִם-יִתְּכַפֵּר עֲוֹן בֵּית-עֲלִי, בְּזִבַח וּבִמְנַחָה עַד עוֹלָם", התכפר בתורה ובגמילות חסדים. העונש על חטא בני עלי היה שכל צאצאיהם ימותו בצעירותם, אך רבה ואב"י, שהיו מבית עלי, האריכו ימים יותר מכל שאר הצאצאים, בזכות לימוד התורה וגמילות החסדים.

זאת משמעות הכתוב: "בחסד ואמת יכופר עוון", ריבוי החסד - מצוות הצדקה, והאמת - היא התורה, קושרים מחדש את החבל שנקרע ומחברים בינינו לבין ה'.

...וְזֶהוּ שֶׁפָּתוּב בְּתַנְא דְּבֵי אֵלֵיהּ: אָדָם עֶבֶר עֲבָרָה וְנִתְחַיֵּב מִיָּתָה לְמָקוֹם,
מֵה יַעֲשֶׂה וְיִחְיֶה?

אִם הִזְיָה רָגִיל לְקָרוֹת דָּף אֶחָד - יִקְרָא ב' דְּפִים, לְשָׁנוֹת פָּרָק אֶחָד - יִשְׁנָה ב'
פָּרָקִים וְכו'.

וְהִינּוּ, כְּמִשַּׁל חֶבֶל הַנֶּפֶסֶק וְחוֹזֵר וְקוֹשְׁרוֹ, שֶׁבְּמָקוֹם הַקָּשֶׁר הוּא כְּפוּל וּמְכַפָּל,
וְכִכָּה הוּא ב' חֶבֶל נִחְלָתוֹ" וְכו'.

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַפְּתוּב: "בְּחֶסֶד וְאֱמֶת יִכָּפֵר עוֹן וְגו'", "וְאִין אֱמֶת אֵלָּא תוֹרָה
וְכו'",

וְעוֹן בֵּית עֲלִי בְּזִבַח וּמְנַחָה הוּא דְּאִינוּ מִתְּכַפֵּר - אֲבָל מִתְּכַפֵּר בְּתוֹרָה
וּגְמִילוֹת חֶסְדִים,

כְּדֵאִיתָא [כמובא] בְּסוּף פָּרָק קַמָּא דְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה.

שאלות לסיכום ולחזרה:

1. במה באה לידי ביטוי החזרה אל הדבקות בה'?
2. איך מצוות צדקה מחברת אותנו אל ה'?